

Lezing Dr. Ch. Hupperts nazomerconferentie vrijdag 20 september 2013

Twee vragen:

1. Hoe is de aanpak van Plato geweest bij het schrijven van zijn dialogen? Heeft hij (een groep van) de dialogen vanuit één enkel gezichtspunt/theorie geschreven of weerspiegelt de diversiteit van de dialogen een ontwikkeling in zijn denken?
2. In hoeverre kunnen we de dialogen van Plato gebruiken als bron voor de reconstructie van het denken van de 'historische' Socrates?

Vanaf de vroege 19de eeuw twee richtingen in het Plato-onderzoek:

1. unitarische opvatting, geïntroduceerd door Friedrich Schleiermacher (1818)
2. ontwikkelingsopvatting, geïntroduceerd door Karl Friedrich Hermann (1839)

Ontdekking van de zogenoemde derde groep van de dialogen

L. Campbell: literaire en stilistische argumenten (*The Sophist and Politicus of Plato*, Oxford 1867)

F. Blass: vermijden van het hiaat (*Die Attische Beredsamkeit II*, Leipzig 1874)

Eind 19de eeuw: vaststelling van de traditionele indeling van de drie groepen dialogen.

1. **de vroege dialogen**: *Apologie, Crito, Euthyphron, Laches, Charmides, Lysis, Protagoras, Hippias Minor, Hippias Maior, Ion, Gorgias*
2. **de middendialogen**: *Meno, Euthydemus, Menexenus, Cratylus, Symposium, Phaedo, Politeia, Phaedrus, Parmenides, Theaetetus*
3. **de latere dialogen**: *Sofistes, Politicus, Critias, Timaeus, Philebus, Wetten*
(**transitiedialogen**: groep dialogen tussen groep 1 en de middendialogen: *Euthydemus, Hippias Maior, Lysis, Menexenus* en de *Meno*)

Voorbeelden van mensen die ontkennen dat de teksten van Plato een betrouwbaar beeld schetsen van het denken van Socrates en dat we zelfs in het algemeen niet in staat zijn een reconstructie te maken van Socrates' denken:

H. Maier, *Sokrates. Sein Werk und seine geschichtliche Stellung*, Göttingen 1913.

E. Dupréel, *la Légende socratique et les sources de Platon*, Brussel 1922.

O. Gigon, *Sokrates, sein Bild in Dichtung und Geschichte*, Bern 1947.

M. Montuori, *Socrate. Fisiologia di un mito*, Firenze 1974.

De discussie tussen unitaristen en ontwikkelingsdenkers is weer opgelaaid:

Gregory Vlastos, *Socrates. Ironist and moral philosopher*, Cambridge 1991.

Charles Kahn, *Plato and the Socratic dialogue*, Cambridge 1996.

Vlastos: er is een duidelijk onderscheid tussen twee personages 'Socrates' in de dialogen van Plato: de Vroege Socrates (VS) en de Midden-Socrates (MS). 10 belangrijke verschilpunten tussen beide personages:

1. VS houdt zich uitsluitend bezig met ethische vraagstukken; MS is niet alleen een moraalfilosoof maar ook een metafysicus, epistemoloog en wetenschapsfilosoof.
2. MS heeft een grootse metafysische theorie over apart bestaande Vormen, incl. de anamnese; VS heeft een dergelijke theorie niet.

3. VS zoekt kennis door *elenchos*, waarbij hij ontkent dat hij zelf kennis heeft; MS zoekt naar ware kennis en is overtuigd dat hij die vindt.
4. MS hanteert een ingewikkelde theorie over de ziel (model van drie 'delen'). VS heeft niet zo'n theorie.
5. MS heeft zich de mathematische wetenschappen van zijn tijd eigen gemaakt. VS toont geen belangstelling voor deze wetenschappen.
6. MS heeft een uitgewerkte politieke theorie, die zeer negatief is over de democratie. VS heeft niet zo'n theorie, ook al is hij kritisch ten aanzien van de politieke gang van zaken in Athene. Toch kiest hij ervoor in deze stad te blijven wonen.
7. MS is een didactische filosoof, d.w.z. een filosoof die de waarheid aan anderen meedeelt. VS is niet z'n filosoof.
8. Het concept van filosofie van VS is niet bedoeld als elitair, bij MS is dat wel het geval.
9. Beide personages hebben een homo-erotische belangstelling. MS biedt daarbij een metafysische basis voor zijn opvatting over eros. VS doet dat niet.
10. De piëteit van VS is gericht op een bovennatuurlijke god, wiens karakter vooral moreel is. De persoonlijke godsdienst van VS is praktisch. De persoonlijke religie van MS bestaat uit een contact met de goddelijke maar onpersoonlijke Vormen.

Kahn spreekt over *ingressive exposition*; de 'Socratische' dialogen zijn drempel-dialogen. Kahn tegen Vlastos:

1. Het is niet waarschijnlijk dat een creatieve filosoof als Plato een aantal jaren blijft vastzitten aan het gedachtegoed van zijn leermeester.
2. De Socratische literatuur (**Swkratikoi**; **lovgoi**) geeft geen betrouwbaar portret van de historische Socrates.
3. De getuigenis van Aristoteles kan niet dienen als een betrouwbare gids voor de denkbeelden van de historische Socrates.

Kahn verkondigt wel een *minimal view*: de *Apologie* kan wel als bron voor informatie over het denken van de 'historische' Socrates worden beschouwd.

1. Filosofie is het zoeken naar kennis/wijsheid; Socrates bezit geen kennis; zijn enige wijsheid is zijn inzicht dat hij niets weet.
2. Socrates' filosofische activiteit bestaat vooral uit het onderzoeken van zichzelf en anderen op het punt van kennis en deugd (via de *elenchos*); dit heeft ook een positief aspect, namelijk de *ejpimevleia th` yuch`*.
3. *ejpimevleia th` yuch`* impliceert het streven naar praktische wijsheid (*frovnhsi*). Dus de Socratische opvatting van *ajrethv* bevat wel een cognitief element, maar is er niet gelijk aan.

Belangrijk: Kahn meent dat het zoeken naar definities en het nader definiëren van de *eildo* van een ethisch begrip niet Socratisch is.

Samenvatting van een aantal belangrijke aspecten van Socrates bij Aristoteles uit de *Metaphysica* (987b1-10 en 1078b17 e.v.)

1. Socrates hield zich bezig met ethische vraagstukken (was kennelijk iets bijzonders)
2. Socrates zocht als eerste naar algemene definities (op het gebied van ethiek)

3. Socrates zocht naar de essentie, het wezen van ethische begrippen (to; tiv ejstin, de vraag naar de eĩdo~///ijdeva)
4. Socrates probeert conclusies te bewijzen (gaat syllogistisch te werk, *modus tollendo tollens*)
5. Socrates maakt gebruik van inductie (ejpagwghv);; *elenchos, eironeia, aporia*
6. Socrates kende aan de algemene begrippen of definities geen afzonderlijk bestaan toe (cwrismov~) in tegenstelling tot Plato en zijn volgelingen.

Hupperts: transitiedialogen/overgangsdialogen zijn dialogen waarin Plato nadrukkelijk het verschil aangeeft tussen het denken van Socrates en dat van hemzelf. Naast de benadrukking van het verschil laat hij ook op verschillende manieren expliciet zien dat er een duidelijke overgang is tussen beide stadia van filosofisch denken. Voorbeelden: *Meno, Symposium, Phaedo, Staat, Phaedrus, Theaetetus*.

Meno

Valt in drie delen uiteen:

1. Het zoeken naar een definitie van wat *aretè* is (een derde van de dialoog, 70-80a)
2. De paradox van Meno en de bespreking van de anamnese-theorie, incl. de ondervraging van de slaaf (80a-86c)
3. Bespreking van de theorie dat *aretè* ook gebaseerd kan zijn op ware *doxa* (86c-100c).

ad 1. Meno begint dus als een Socratische dialoog: het eerste gesprek met Meno eindigt in een aporie, Socrates hanteert de methode van de *elenchos* en hij legt de nadruk op de eĩdo~.

Paradox van Meno: je kunt niet op zoek gaan naar wat je weet en ook niet naar wat je niet weet.

Socrates vertelt wat hij heeft gehoord van priesters en priesteressen.

1. de ziel is onsterfelijk
2. de ziel ondergaat verschillende incarnaties (reïncarnatie)
3. het is de ziel die kennis heeft en leren is slechts anamnese
4. kennis is dat wat de ziel vooraf aan de geboorte heeft gezien: kennis is a priori
5. er is een wereld/werkelijkheid die superieur is aan de onze: er zijn daar geen contingente feiten, maar feiten die altijd waar zijn.

Plato verbindt zijn nieuwe theorie met de Socratische methode

1. In de ondervraging van de slaaf speelt de *elenchos* en de maieutische techniek een belangrijke rol
2. Het Socratische *eidōs*-begrip wordt direct verbonden met de herinnering van a priori kennis.

Phaedo

De hele dialoog is ingebed in twee passages die onmiskenbaar verwijzen naar de historische Socrates: het schip uit Delos is gearriveerd en het sterven van Socrates. Het centrale gedeelte van de *Phaedo* behandelt essentiële aspecten van de filosofie van Plato:

- de onsterfelijkheid van de ziel; scheiding ziel- lichaam; reïncarnatie
- het bestaan van een andere goddelijke werkelijkheid
- allerlei aspecten van de Vormenleer
- de relatie tussen de Vormen
- de anamnese-theorie

Er bestaan twee passages in de *Phaedo* waarin Plato een overgang aangeeft tussen 'Socrates' en Plato.

1. De passage waarin de relatie tussen de dood en de filosoof wordt besproken (66b1-68b7)
2. De zogenaamde intellectuele autobiografie van Socrates/Plato (97b8-100a8)
Opmerking van Socrates aan het slot van de *Apologie* over de dood: er zijn ten aanzien van de dood twee mogelijkheden:
 1. De dood is als het ware een toestand van niet-zijn, een toestand zonder bewustzijn; een soort eeuwige slaap
 2. De dood is een verhuizing van de ziel naar een andere plaats, nl. naar de Hades. Daar hoopt Socrates allerlei zielen te ontmoeten zoals Orpheus, Homerus, Hesiodus, Agamemnon en Odysseus.

Theaetetus

De rol van de passage over de zogenaamde verloskunde van Socrates (148e7-151e3). De *Theaetetus* (Wat is kennis?) lijkt op een Socratische dialoog:

1. De dialoog eindigt in een aporie; bij de laatste poging om kennis te definiëren zitten ze wel dicht tegen de oplossing aan.
2. Theaetetus begrijpt niet wat Socrates bedoelt met zijn *tiv ejstin*-vraag
3. De Vormen komen niet voor in de dialoog
4. In de *Theaetetus* ontmoeten we een levendige Socrates die aan de Socrates uit de vroege dialogen doet denken
5. In de passage over de maieutiek van Socrates herkennen we de 'vroege' Socrates (hij zegt van zichzelf dat hij niets weet, omgang met jongens, zorg voor de ziel, geen anamnese)

Socrates heeft met drie typen jongens te maken gehad in verband met zijn maieutiek:

1. Sommigen zijn zwanger en hebben onder Socrates' leiding een veelheid aan mooie dingen ontdekt en ter wereld gebracht.
2. Sommigen zijn zwanger, maar verlaten Socrates voortijdig, zodat ze abortus ondergaan, anderen verliezen hun 'kind' omdat ze hun producten, die ze hebben gebaard, verder niet goed hebben verzorgd (vb. Meno, Alcibiades)

3. Sommige jongens neemt hij niet als patiënt, omdat ze niet zwanger zijn. Hij koppelt ze aan andere wijze mannen.

Tot welke groep behoort Theaetetus? Tot welke groep behoort Plato?
Interpretatie van David Sedley, *The midwife of Platonism*, Cambridge 2004.